

Projectverslag *Op Reis met Scarlatti* - Hoofdproject

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	1
2. Motivatie.....	2
3. Projectinhoud.....	3
4. Uitvoeringen	4
5. Deelnemers, leiding en organisatie	5
6. Resultaten	6
7. Publiciteit	6
8. Financiële aspecten.....	6
9. Bevindingen	7

1. Samenvatting

Met het project “Op Reis met Scarlatti” wilde stichting Key2Singing meer bekendheid geven aan het ten onrechte weinig bekende vocale werk van de barokcomponist Giuseppe Domenico Scarlatti (1685-1757), een waarlijk "Europeaan avant la lettre", die woonde en werkte in drie landen, namelijk Italië, Portugal en Spanje. De naam Domenico Scarlatti roept meestal alleen associaties op met zijn klaviersonates. In dit project hebben wij daarom de schijnwerper gezet op het vocale werk van Scarlatti, dat wel degelijk van hoge kwaliteit is.

Een bijzonder werk in ons programma vormde het *Te Deum*; wij konden over een Portugees handschrift beschikken van een versie die nog niet eerder was uitgegeven.

Wij hebben onze reis inhoud gegeven door research, muzikale interpretatie en uitvoering van een aantal van Domenico Scarlatti's vocale werken, hem volgend op zijn reis door Europa, zowel in de keuze van de stukken als wat betreft de landen waar hij heeft gewoond en gewerkt.

De activiteiten voor de ontwikkeling van het project en de presentaties in Nederland hebben wij het "hoofdproject" genoemd.

In het kader van het "hoofdproject" hebben wij twee theateruitvoeringen gegeven (in de Leidse Schouwburg en in Theater De Warenar in Wassenaar), een uitvoering in het kader van de Leidse Hofjesconcerten en drie fringe-uitvoeringen in woonzorgcentra in Rijswijk en Leiden e.o., met een openbare repetitie voor ouderen.

De projectleiding werd als volgt uitgevoerd:

- Algehele en muzikale leiding: Margot Kalse
- Dramaturgie en regie: Petra van Aken (voorbereid door Natasha Schulte)
- Visual artist: Saskia Masselink
- Zakelijke leiding: bestuur stichting Key2Singing

Het internationale karakter van Scarlatti's carrière hebben wij beleefd door in Italië een studieweek te houden begin mei, gevolgd door een paar korte concerten in Rome. De studieweek droeg in hoge mate bij aan de voorbereiding op de uitvoeringen die een maand daarna in Nederland zouden plaatsvinden.

Het voorgenomen concert in Vila Viçosa in Portugal, op de plaats waar het bovengenoemde handschrift van het *Te Deum* wordt bewaard, is vanwege de programmering aldaar uitgesteld tot december 2015. De reis naar Portugal behoort evenals de reis naar Italië tot de niet gesubsidieerde afdeling buitenland.

Als spin-off van het project, en om in de running te blijven voor het optreden in Portugal, hebben wij in september 2015 ook een Cd-opname van het concertprogramma gemaakt.

2. Motivatie

Met het project "Op Reis met Scarlatti" heeft Stichting Key2Singing in een serie uitvoeringen op non-traditionele wijze nieuwe aandacht willen geven aan kwalitatief hoogstaand geestelijk en wereldlijk vocaal repertoire van een bekende barokcomponist, in een samenwerking van gevorderde amateurs en professionals, en hiermee verdieping bereiken bij zowel publiek als deelnemers.

Domenico Scarlatti (1685 – 1757) geboren te Napels, heeft gewoond en gewerkt in Italië, Portugal en Spanje en is vooral bekend om zijn sonates voor klavecimbel. Dit komt waarschijnlijk doordat zijn collega Farinelli ze meegekregen heeft naar Italië, toen het Spaanse koninklijk paar waarvoor beiden werkten, overleden was. Scarlatti's prachtige vocale werken zijn daardoor in de schaduw blijven staan.

Daarom hebben wij een interessant programma samengesteld met geestelijk en wereldlijk vocaal werk uit verschillende periodes en verschillende locaties van Scarlatti's muzikale loopbaan, met hierbinnen een gecoprimeerde versie van de opera *Tolomeo e Alessandro* met gevorderde amateurzangers in de hoofdrollen.

Het doel van het project was enerzijds om de weinig uitgevoerde vocale werken van Domenico Scarlatti over het voetlicht te brengen, anderzijds om de deelnemers, vergevorderde amateurs, ermee te laten kennismaken en te leren deze vocale werken van Scarlatti te interpreteren. Wij wilden hiermee het volgende bereiken:

1. De deelnemers leren twee werken, vanuit de partijen in handschrift te lezen, te transcriberen, te reconstrueren en uit te voeren.
In dit proces worden de (amateur)zangers actief betrokken en gecoached door de muzikaal leider met ondersteuning van de (professionele) continuo spelers.
2. Het uitvoeren van geestelijke vocale werken en een opera van Domenico Scarlatti in een interessant programma, met werken uit verschillende periodes en verschillende plekken van Scarlatti's loopbaan.
3. De deelnemers leren de technieken om de muziek van Domenico Scarlatti in de juiste stijl (late barok) uit te voeren.
4. De solozangers die de rollen in de opera zingen, allen vergevorderde amateurs, krijgen de kans een operarol neer te zetten en te leren spel en zang te combineren.
5. Een bijzonder zangproject te realiseren middels een grote betrokkenheid in het proces van het ontcijferen van het handschrift naar uitvoeringen in binnen- en buitenland.
6. Een productie creëren waarin de verschillende sferen van geestelijk en wereldlijk werk aaneen worden gesmeed door spel en een bijzonder visueel decor.
7. Hierdoor een dynamische uitstraling te geven aan de uitvoeringen die voor het publiek zeer aantrekkelijk zullen zijn.
8. Bijdragen aan het creëren van een breder en groter publiek voor klassieke (barok) muziek door de gelaagde, non-traditionele voorstelling.
9. In de fringe-voorstellingen barokmuziek naar oudere cultuurliefhebbers brengen die niet zo makkelijk meer de deur uit gaan en hen de mogelijkheid te geven om mee te denken in het wordingsproces van de voorstelling en zo bij te dragen aan hun levensvreugde.
10. Door middel van een voorstelling met prachtige, troostrijke, deels geestelijke, muziek tegemoet komen aan de groeiende behoefte aan schoonheid en houvast in de samenleving.
11. Zo mogelijk publicatie van het onbekende manuscript.

Wij vinden het brengen van cultuur naar ouderen die niet meer zo gemakkelijk de deur uit gaan, heel belangrijk. In ons vorige project, *Semele* van Handel, hebben wij ook twee fringe-uitvoeringen verzorgd in woonzorgcentra. Dit gaf vreugde aan zowel uitvoerenden als aan het publiek. Destijds hebben ouderen uit de huizen actief geparticipeerd door enkele koorstukken mee te zingen, dat bleek voor hen erg zwaar. Daarom hebben we nu gekozen voor een openbare repetitie voor ouderen uit de huizen, waarin zij konden meedenken over de vormgeving van de voorstelling en eventueel mee kunnen spelen.

Het luisteren naar mooie muziek in hun huis is voor de ouderen wederom geruststellend tot vreugdevol en inspirerend geweest. Wij hebben hen weten te bereiken en te raken met onze muziek, wat bijdraagt aan hun en aan onze levensvreugde.

3. Projectinhoud

Met enige trots kan Stichting Key2Singing zeggen toegang te hebben gekregen tot een, voor zover bekend, nog onbekende versie van het *Te Deum* van Domenico Scarlatti. Dit werk wordt evenals Scarlatti's *Laetatus Sum* bewaard in de bibliotheek van het Paço Ducal (Hertogelijk Paleis) in het Portugese Vila Viçosa. Dit paleis werd later een van de Koninklijke Paleizen van het huis Bragança dat over Portugal regeerde t/m 1910.

Deze versie van het *Te Deum* hebben wij verder onderzocht en getranscribeerd. Zowel het *Te Deum* als het *Laetatus sum* hebben de deelnemers uit partijen gezongen. Beide handschriften zijn in partijen genoteerd, zoals dat destijds gebruikelijk was, dat wil zeggen, de diverse stemmen hebben alleen hun eigen partij en geen overzicht in partituur van het hele stuk! De deelnemers moesten dus hun eigen partij invoegen in het geheel, precies zoals men dat in Domenico Scarlatti's tijd nog steeds deed. Dit geeft een heel andere 'inbreng' in de muziek, je voegt als het ware in en je moet het moment leren voelen.

Het Bij het *Laetatus Sum* hebben we bovendien direct vanuit het handschrift gewerkt. Bij het *Te Deum* was dit niet mogelijk wegens de geringe leesbaarheid van het handschrift en hebben we vanuit een getranscribeerde versie gewerkt.

Naast bovengenoemde werken zijn in het programma opgenomen:

- het *Stabat Mater* voor 10-stemmig koor (4S, 2A, 2T, 2B),
- een verkorte versie van de opera *Tolomeo & Alessandro* voor zes solisten en (barok)orkest. Deze verkorte operaversie werd samengesteld door de internationaal bekende barokspecialist Alan Curtis, die helaas kort na onze uitvoeringen is overleden.

De deelnemers leerden deze muziek van Domenico Scarlatti in de juiste stijl te zingen, met de daarvoor vereiste techniek.

Het programma is uitgevoerd in de vorm van een theaterproductie, met menging van geestelijke (koor)stukken en opera, begeleid door een professioneel barokorkest. De koorzangers hebben stil geacteerd in de opera.

Een visual artist heeft de verschillende delen van het programma aaneen gesmeed met behulp van een verfilmde projectie van het maken van tekeningen en van schaduwspel, alles op drie schermen die bij elkaar een totaalbeeld gaven.

De kostumering was beschilderd met Egyptische elementen, een verwijzing naar de afkomst van een aantal personages uit de opera.

Het werd daardoor een totaalervaring met veel meer lagen dan een gewoon concert; een uitzonderlijke ervaring voor de deelnemers en het maakte deze muziek toegankelijk voor een breder en groter publiek.

4. Uitvoeringen

In het kader van het "hoofdproject" hebben wij in Nederland de volgende presentaties gegeven (alle ondergenoemde data in 2015):

- twee theateruitvoeringen met het volledige programma:
 - in Theater De Warenar te Wassenaar op 12 juni (50 bezoekers);
 - in de Leidse Schouwburg op 14 juni (191 bezoekers);
- vier korte uitvoeringen in het kader van de Leidse Hofjesconcerten in de Pieterskerk te Leiden op 24 mei (inloopconcert); elk met verschillende delen uit het programma (vier maal ca. 300 bezoekers);
- drie fringe-uitvoeringen in woonzorgcentra met een verkorte versie van het programma voor ouderen:

- in Woonzorgcentrum Vredenburg te Rijswijk op 30 mei: alleen de Opera (ca. 50 bezoekers) met voorafgaand een openbare repetitie voor ouderen op 26 april. De bewoners hebben erg genoten van de opera: 'Ik werd er helemaal rustig van';
- in Woonzorgcentrum Topaz Haagwijk te Leiden op 31 mei: alleen de geestelijke werken plus enkele aria's en duetten uit de opera (ca. 70 bezoekers). Hoewel men in Haagwijk dit soort muziek niet vaak te horen krijgt, vonden de bewoners het 'tóch erg mooi';
- in Woonzorgcentrum Topaz Forescate te Voorschoten op 6 juni: alleen de geestelijke werken plus enkele aria's en duetten uit de opera (ca. 30 bezoekers). De bewoners vonden het heel mooi; zij zijn meer gewend aan klassieke muziek. Hun viel de hoge kwaliteit op van de uitvoering.

5. Deelnemers, leiding en organisatie

De algehele artistieke leiding was in handen van Margot Kalse, professioneel zangpedagoog en tevens specialist op het gebied van barokmuziek.

De dramaturgie was voorbereid door Natasha Schulte, regisseur te leiden. Zij kon helaas de repetities niet begeleiden wegens persoonlijke omstandigheden. De uitvoering van de dramaturgie is daarop verder uitgewerkt en geleid door Petra van Aken, choreograaf te Amsterdam.

Het zangkoor bestond uit 21 zangers in de leeftijd van 21-60 jaar. Zij zijn geworven via het eigen netwerk, FaceBook, mailings aan koren en verenigingen. Allen hebben geauditeerd. Zes zangers hadden een solopartij in de opera, één in het Laetatus Sum waarbij de andere solopartij door Margot Kalse werd gezongen. Vier koorleden zongen een solo in enkele van de koorpartijen van het Stabat Mater.

Het professionele barokensemble was samengesteld uit de volgende instrumentalisten:

- Karel Smagge klavecimbel en orgel
- Earl Christy theorbe
- Judith Verona eerste viool
- SeungRok Baek tweede viool
- Jan Willem Vis altviool
- Maria Sanchez Ramirez barokcello
- Silvia Jiménez Soriano bas
- Waldemar Bomba hobo
- Rein Jonkman traverso

Saskia Masselink, visual artist te Leiden, verzorgde het decor in de vorm van:

- bomen en attributen van dik karton
- een verfilmde projectie van het maken van tekeningen
- schaduwspel.

Lichtplan en lichttechniek werden verzorgd door Maite Virouleaud van studio Lumière Blanche te Den Haag.

De kostumering is ontworpen door Petra van Aken samen met Saskia Masselink, genaaid door castleden en vrijwilligers en beschilderd door Saskia Masselink.

De grime was in handen van Dominique Jashan.

Kapwerk werd uitgevoerd door Amal Souhaimi m.m.v. Jaimie van der Laan.

De wekelijkse repetities werden op piano begeleid door Ben Weber, vaste begeleider van K2S-projecten; enkele keren heeft een vervanger van buiten gespeeld.

Als productiemedewerker en organisatie-assistent orkest fungeerden resp. de vrijwilligers Jaap Hogendoorn en Eke van Batenburg.

6. Resultaten

Wij hebben een productie gecreëerd van barokmuziek die op niet-traditionele wijze is gebracht. Zo zijn wij het waagstuk aangegaan om het *Stabat Mater* in delen uit te voeren, voor, tijdens en na de opera. De Operadelen hebben wij daardoor "omlijst" met de geestelijke werken. De verbinding tussen het *Stabat Mater* en de opera had plaats d.m.v. "tableaux vivants" uitgevoerd door de zangers. Zo hebben wij een dramatisch geheel van het hele programma gemaakt.

We hebben gewerkt met een visual artist die het maken van bijpassende tekeningen heeft verfilmd en geprojecteerd op beeldschermen, en zo de verschillende delen van het programma aaneen heeft gesmeed. De koorzangers hebben ook stil geacteerd in de opera. Het werd een totaalervaring met veel meer lagen dan een gewoon concert; de muziek kon beluisterd worden en tegelijkertijd visueel worden beleefd.

Citaat concertbezoeker: "Het *Stabat Mater* liep als rode draad door de voorstelling heen, dit maakte de uitvoering tot een mooi geheel."

Bij de fringe-voorstellingen droeg het bijwonen van de openbare repetitie extra bij aan de beleving en het enthousiasme van de ouderen.

7. Publiciteit

Publiek is geworven worden via ons eigen netwerk, plaatselijke kranten, krant websites, FaceBook, raamposters en flyers.

8. Financiële aspecten

De kosten van het hoofdproject bedroegen € 51.739. Deze bestonden globaal uit:

- Honoraria artistieke leiding (25%)
- Honoraria instrumentalisten (21%)
- Honoraria en vrijwilligersvergoedingen overige activiteiten (22%)
- Huur zalen en theaters (18%)
- Materialen en transportkosten (8%)
- Publiciteit, administratie en overige kosten (6%)

Deze kosten werden als volgt gefinancierd:

- eigen bijdrage deelnemers (13%)
- entreegelden en uitkoopsommen voor de voorstellingen (17%)
- bijdragen van Cultuurfondsen/Ouderenfondsen (40%)
- crowdfunding en sponsors (24%)
- eigen bijdrage K2S (6%)

Voor verdere details verwijzen wij naar het document 'Projectafrekening "Op reis met Scarlatti - Hoofdproject"'.

9. Bevindingen

Het project was een uitdagend proces voor de deelnemers.

Het zingen vanaf alleen de eigen partij en het zingen vanuit handgeschreven oude notatie vereist een grotere alertheid en zelfstandigheid en een groter inzicht in de structuur van het stuk dan het zingen uit partituur, zoals dat in de koorwereld gebruikelijk is.

Ook het zingen van een 10-stemmig polyfoon werk (*Stabat Mater*) vraagt meer inzet en studie van de koorzangers dan gewoonlijk.

Door dit alles is het een project geweest met veel en intensief werk en extra repetities, waarin de deelnemers, na een aanvankelijke cultuurschock vanwege de inzet die het vroeg, heel veel hebben geleerd.

Wij hebben daarmee onze doelstellingen bereikt:

- De deelnemers hebben erg veel geleerd en zijn op een hoger niveau gekomen qua zingen en uitvoeren.
- De programmering van de operadelen "omlijst" met de geestelijke werken en de verbinding tussen het *Stabat Mater* en de opera d.m.v. "tableaux vivants" uitgevoerd door de zangers, leidde tot positieve reacties van het publiek. De openbare repetitie en presentaties in verzorgingstehuizen voor ouderen gaven vreugde aan zowel uitvoerenden als aan het publiek.
- De zangers die een solorol in de opera hebben uitgevoerd, zijn in hun zingen gegroeid en hebben geleerd zingend te acteren.

Het rondkrijgen van de financiering van het project heeft langer geduurd dan bij eerdere projecten. Het is te merken dat de fondsen minder geld te besteden hebben. Gelukkig heeft een aantal fondsen ons wel gesteund en hebben wij het gat in de begroting kunnen vullen door middel van de Crowdfunding die we later op touw hebben gezet.